

TÜRKİYE TÜRKÇESİ ÜZERİNDEKİ GRAMER ÇALIŞMALARI
VE
BU ÇALIŞMALARIN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

Zeynep KORKMAZ*

ÖZET

Bu makalede önce Türkiye Türkçesindeki gramer çalışmalarının XIII-XIX. yüzyıllar ile Tanzimattan günümüze kadar uzanan dönemlerdeki bağlantıları ve bu dönemlerin genel özellikleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra da 1910'dan günümüze kadar uzanan günümüz Türkiye Türkçesinde yapılan çalışmaların özellik ve nitelikleri ile hedeflenen gelişme açısından yapılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Gramer, Türkiye Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesi, Tanzimat Dönemi, Gramer sorunları.*

ABSTRACT

“Grammar Studies on Turkey Turkish and the Current Situation of These Studies”

In this article, first, the relations of Turkey Turkish grammar studies with XIIIth to XIXth centuries and from Ottoman Reformation in 1839 until today have been argued. Moreover, general features of those periods have been analyzed. Then, the features and characteristics of the grammar studies on Turkey Turkish from 1910 until today have been discussed. The aimed goals have been mentioned about the things what should be done.

Keywords: *Grammar, Turkey Turkish, Old Anatolian Turkish, Ottoman Reformation Period, Gramm*

1. Gramer, yalnız bir dilin sağlıklı biçimde öğrenilmesini sağlayan ve o dilin sistem yapısını ortaya koyan kurallar bütünü değil, aynı zamanda, dilin kuşaktan kuşağa aktarılarak kaybolmasını önleyen bir araçtır da... bu bakımdan bir dilin yazı ve kültür dili olarak iki önemli dayanağı vardır. Bunlardan biri *sözlük* ise öteki de dilin anahtarı niteliğindeki *gramer*'dir. Gramer, aynı zamanda bir dilin sağlıklı gelişmesinin de temel dayanağıdır. Dil, kültürün ve ulusal varlığın başta gelen ögesi olduğuna göre, gramer de bu başta gelen ögenin temel koruyucusu ve besleyicisidir. Bu durumda bir dilin grameri, kültür değerleri açısından da dil tarihi açısından da o dilin önemli bir alanını temsil eder.

---

* Prof. Dr., Türk Dil Kurumu Bilim kurulu Üyesi

Konumuz Türkiye Türkçesi üzerindeki gramer çalışmaları ve bu çalışmaların günümüzdeki durumudur. Öncelikle, şunu belirtelim ki, *Türkiye Türkçesi* terimi, geniş ve dar kapsamlı iki anlam taşır. Bu terim, geniş kapsamı ile, Oğuz-Türkmen lehçesine dayanarak Anadolu ve Rumeli bölgesiyle bunlara yakın çevrelerde kurulup gelişen ve XIII-XX. yüzyıllar arasını dolduran Türk yazı diline verilen addır. Bu dönem kendi içinde, Selçuklu ve Beylikler dönemi Türkçelerini içine alan *Eski Anadolu Türkçesi* veya *Türkiye Türkçesi*, XV-XIX. yüzyılları içine alan *Osmanlı Türkçesi* ve günümüz *Türkiye Türkçesi* gibi alt dönemlere ayrılır. Bu ayrılış, dil tarihi açısından kendini gösteren farklı değişme ve gelişme süreçlerinden kaynaklanır. Dar anlamalı *Türkiye Türkçesi* ise, *Osmanlı Türkçesi*'nin son sınırı sayılan *Millî Edebiyat Akımı*'ndan ve *Yeni Lisan* hareketinden başlayarak, ortalama 1910 tarihinden günümüze kadar uzanan dönemi içine alan yazı dilinin adıdır. Buna genel çizgileri ile *Cumhuriyet Dönemi Türkçesi* de denebilir. Bizim üzerinde duracağımız dönem bu dönemdir; yani dar kapsamlı Türkiye Türkçesidir. Ancak, iki dönem arasındaki konu bağlantısını kurabilmek için, kısaca, birinci dönemin Türk gramerciliği açısından temel niteliğine işaret etme gereği vardır.

1.1. XIII-XIX. yüzyıllar arasını içine alan ve 1839 *Tanzimat* dönemine kadar uzanan klâsik dönem, gramer yazarlığı bakımından son derece kısır bir dönemdir. Bilindiği gibi, XIII-XIV. yüzyıllar, Türkiye Türkçesinin kuruluş dönemidir. Osmanlı Devletinin kurulup gelişmesi ile birlikte, XV. yüzyıl ortalarından başlayarak, Türkiye Türkçesi; Arapça, Farsça ve Türkçenin karışımından oluşmuş *Osmanlıca* diye adlandırılan karma bir dil yapısına dönüşmüştür. Bu değişimin ve o dönem anlayışının sonucu olarak gramer yazarlığı da Arapça, Farsça temelinde sarf ve nahivlerle yol almıştır. Osmanlı Türkçesi içindeki Türkçe nasıl horlanmış ve geri plâna itilmiş ise, Türk dilinin grameri de aynı ihmal ve küçümsemeye uğramıştır. Osmanlı Devletinde medrese dilinin Arapça olması, bol bol Arapça gramerlerin yazılmasına yol açmıştır. XVI-XIX. yüzyıllar arasında Türkçenin yapısı ile ilgili olarak, yalnız Bergamalı Kadri'nin, *Müeyyiretü'l-ulûm*'u gibi tek bir eserin elde bulunması, genellikle böyle bir ihmalin sonucudur.

Bu dönemde batılılar tarafından yazılmış birkaç gramer ile gramer-sözlük arası bazı denemeler vardır. Ancak, bunlar da genellikle, batılı tüccar ve misyonerlere kılavuz niteliğinde pratik amaçlı küçük yayınlardır. Yalnız, içlerinde, bu genel niteliğin dışına çıkarak Osmanlı Türkçesi üzerine daha aydınlatıcı bilgi verenleri de vardır.¹

¹ Bu konuda geniş bilgi için A. Dilaçar, "Gramer, Tanımı, Adı, Kapsamı, Türleri, Yöntemi, Eğitimdeki Yeri ve Tarihçesi", *TDAY Belleten* 1971 (Ankara 1971), s. 128 ve ö. ; Z. Korkmaz, *Türkiye Türkçesi (Şekil Bilgisi)*, Ankara, TDK 2002, "Giriş" böl., s. XCI-XCIV'e bk.

Yapılan Çalışmalar:

1.2. Gramer çalışmaları ve gramer yazarlığı açısından oldukça hareketli bir dönem, *Tanzimat* dönemidir. Tanzimat hareketi ile batıya yönelmiş olan Osmanlı toplumu, siyasal ve sosyal yapısı yeni bir düzene sokulmaya başladığından, bu durum, aynı zamanda dilde sadeleşme hareketine ve dolayısıyla gramer çalışmalarına da ağırlık kazandırmıştır. Tanzimat ve onu izleyen dönemlerde, dil konusunun-uygulama bir yana- bilinçli bir düşünce olarak ortaya çıkması, o güne kadar geri plâna itilmiş olan Türkçenin de ele alınması ve gramerinin yazılması gereğini gündeme getirmiştir. 1851 yılında *Encümen-i Dâniş*'in kuruluşu ile Osmanlı Türkçesi gramerlerinin yazılması karar altına alınmıştır. İşte Ahmet Cevdet ve Fuat Paşa'ların birlikte yazdıkları *Kavâid-i Osmaniyye* (1851)'den başlayarak 1910 yılına kadar uzanan dönemde, birçok gramerin ortaya konmuş olması, bu anlayış değişiminin sonucudur.

Tanzimat'tan İkinci Meşrutiyet (1908) sonrasına kadar uzanan dönemde yazılan gramerlerin temel özelliği, genel olarak Türkçenin Arap grameri temelinde ele alınıp işlenmesidir. Daha açık bir anlatımla, Türkçenin dil malzemesi, Arap gramerinin kalıpları içine oturtulmuştur.

2. Türkiye Türkçesi ile ilgili gramerlerin başlangıcı 1908'e kadar uzanır. Bu dönemin gramer yazarları, genel olarak üç dilin karmasından oluşan Osmanlı Türkçesini değil, doğrudan doğruya Türkçeyi temel alan yeni bir anlayış ve yeni bir görüşle işe koyulmuşlardır. Ancak, bu tutum yanında, 1908'den Cumhuriyet dönemine hattâ 1928 yazı devrimine kadar uzanan yıllarda, gramer anlayışına ve yazılan gramerlere yöntem bakımından batı gramerlerinin örneklik etmesi gibi bir tutum ve anlayışın da ağırlık kazandığı görülür. Böyle bir anlayışla eser veren ilk gramer yazarı Hüseyin Cahit (Yalçın)'tir. Hüseyin Cahit'in dört ayrı eğitim basamağını temel alarak hazırladığı *Türkçe Sarf ve Nahiv* adlı okul gramerleri (1908-1910) böyle bir temel görüşün ürünleridir. Yazar, *Edebî Hatıralar* adlı kitabında, siyasî yaşamda olduğu gibi dilimizde de kapitülasyonların bulunduğunu Türkçenin içinde yabancı dillerin kanunlarının egemen olduğunu ve bundan dolayı da dilimizin bağımsızlığını ve adını bile yitirdiğini dile getirmiş; bağımsız bir Türkçenin varlığını ortaya koymak ve Türkçe öğrenmek için Arap ve Acem dillerini öğrenme gereğine set çekmek gerekir diyerek bir gramer yazmaya karar verdiğini bildirmiştir.²

1908-1928 arası yıllarda yazılmış olan A. Cevat (Emre)'in *Lisan-ı Osmanî: Sarf ve Nahiv* (1912-1913); Maarif Nezareti Sarf Encümeni'nin *Sarf ve Nahiv-i Türkî* (3 cilt 1920-1921)'si; Köprülü Zade Fuat-Süleyman Saip'in *Türk Dilinin Sarf ve Nahvi* (1923), Ahmet Cevat (Emre)'in *Türkçe Sarf ve Nahiv*

² L. Karahan-D. Ergöner, Hüseyin Cahit, *Türkçe Sarf ve Nahiv*, Ankara, TDK yay., XVII ve Z. Korkmaz, göst. e., s. XCVIII.

(1923)'i; Mithat Sadullah Sander'in *Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv* (1924) gibi eserler, bu anlayışla kaleme alınmış olan gramerlerdir.³

2.1. 1928 yılında, M. Kemal Atatürk'ün önderliğinde yazı devrimini hazırlayan Türk Dili Encümeni, *Gramer Hakkında Rapor*'un eki olarak 69 sayfalık *Muhtasar Türkçe Gramer*'i yayımlamıştır. Bu gramer o günün koşulları içinde, Türkçenin kendi yapı ve işleyiş özelliklerine göre düzenlenmiş küçük bir taslaktır. Daha sonra, bu taslaktaki esaslara uygun olarak birtakım okul gramerleri yayımlanmıştır. Mithat Sadullah (Sander)'in, *Yeni Türkçe Gramer 1,2* (İstanbul 1929); Peyami Safa'nın, *Türk Grameri 1,2* (İstanbul 1929, 1931); İbrahim Necmi (Dilmen)'nin, *Türkçe Gramer-Yeni Türkçe Dersleri 2 cilt* (İstanbul 1929); M. Baha (Toven)'nin, *Yeni Türkçe Gramer* (1930), Necmettin Halil (Onan)-Ahter (Onan)'in, *Dil Bilgisi "Gramer" 2 C.* (1930-1932) adlı kitaplarında ve daha başkalarının yazılmış olan gramerlerde bu ilkeler temel alınmıştır.

2.2. Atatürk'ün öncülüğündeki dil devrimi, dilimizi Türkçeleştirme çalışmalarında olduğu gibi, gramer çalışmalarında da Arap (Fars) ve Fransız gramerlerinin kalıplarını taklit dönemine son vererek dilin kendi yapısına dayanan bir gramer anlayışını benimsemiştir. Bu maksatla Millî Eğitim Bakanlığı 1941 yılında, bir kılavuz gramer hazırlatma işine girişmiştir. T. Bangouğlu tarafından bilimsel yöntemlerle yazılmış ve Millî Eğitim Bakanlığınca oluşturulan Yüksek Gramer Komisyonun değerlendirmesinden geçirilmiş olan *Ana Hatlarile Türk Grameri* (Maarif Vek. yay., İstanbul 1940, 96 s.), okullardaki gramer dersleri için öğretmenlere kılavuz ve gramer ana kitabı için bir anket olarak hazırlanmıştır. Bu kitap, Türkiye Türkçesinin ses ve şekil bilgileri ile söz dizimi bölümlerini çok kısa ölçülerle ele aldığı hâlde, Türkçenin temel yapısını bilimsel yöntemlerle ortaya koyan ve daha sonra yazılan gramerlere örneklik eden bir özellik taşımaktadır. Bu konuda bizdeki çalışmalara örnek oluşturan bir başka eser de Fransız Doğubilimcisi J. Deny'nin yayımladığı *Grammaire de la langue Turque* (Paris 1921)'tür. Bu eser Ali Ulvi Elöve tarafından 1941 yılında Türkçeye *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)* adı ile aktarılmıştır. 1945 yılından sonra yayımlanan orta ve yüksek öğrenim düzeyindeki gramerlerde, aralarında sınıflandırma ve değerlendirme ayrılıkları bulunmasına rağmen, genellikle J. Deny'nin ve T. Bangouğlu'nun etkileri görülmektedir. Bugün bu her iki eser de tarihî görevini yerine getirmiş ve artık yerlerini yeni yeni çalışmalara bırakmıştır. Rus Türkoloğu A.N. Kononov'un yazdığı *Grammatika Sovremennogo turetskogo literaturnogo yazıka* (Moskova-Leningrad 1956) adlı eserin Türkçeye çevirisi yayımlanmadığı için⁴ yalnız bilim çevrelerince tanınmış; yazılmış gramerler üzerindeki etkisi çok zayıf kalmıştır.

Cumhuriyet hükûmetinin ana dili konusundaki tutumu, benimsediği devlet felsefesi ve öncü eserlerin açtığı ufukla, ülkemizde, gramer çalışmaları daha hızlı yol almaya başlamıştır. 1940'lı yıllardan başlayarak günümüze kadar

³ Daha ayrıntılı bilgi için Z. Korkmaz, göst. e., s. XCVIII'e bk.

⁴ Türkçeye çevirisi, *Çağdaş Türk Edebi Dilinin Grameri*, basılmamış çeviri TDK kitaplığındadır.

uzanan dönemde; Tahsin Banguoğlu başta olmak üzere Muharrem Ergin, Tahir Nejat Gencan, Kaya Bilgegil, Haydar Ediskun, Hikmet Dizdaroğlu, Nurettin Koç, Rasim Şimşek, Yüksel Göknel, Sezai Güneş, Ahmet Bican Ercilasun-Leylâ Karahan, Metin Karaörs ve başkaları tarafından yazılan gramerler hep bu temelde hazırlanmış olan eserlerdir. Bunlar içinde, T. Banguoğlu'nun *Türk Grameri I, Ses Bilgisi* (Ankara TDK yay., 1959); *Türkçenin Grameri* (Ankara TDK yay., 1974, 1986, 1990, 1995) ve M. Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* (İstanbul Ed. Fak. yay., 1958, 1962 vb.) gibi bilimsel yönü daha ağır basanlar vardır.

Cumhuriyet döneminde, üniversitelerimizde Türk dilinin bağımsız birer bölüm, kürsü ve ana bilim dalları biçiminde kurulması, dilimizin öteki alanlarında olduğu gibi gramer alanında da yalnız öğretim açısından değil, araştırma açısından da yeni gelişmelere ve daha kapsamlı eserlerin ortaya konmasına zemin hazırlamıştır. Gramer çalışmaları yalnız orta ve yüksek öğretim düzeyindeki gramer kitapları ile sınırlı kalmamış; içerik bakımından dilin kendi malzemesine dayanan ve başlı başına tek bir konuyu işleyen küçük ve büyük çaplı eserlere kadar uzanmıştır. Son 20-25 yıldır bu konuda, daha çok üniversitelerimizde ve Türk Dil Kurumu'nda olmak üzere epey eser yayımlanmıştır. Ancak, daha sonra bu noktaya yeniden parmak basılacağı üzere, yapılan çalışmaların beklenen hedefe ulaşılabilmesi açısından, daha, yetersiz olduğu da bir gerçektir.

Bugüne kadar Türkiye Türkçesi grameri alanında yapılan çalışmaları nitelikleri bakımından ana çizgileriyle şöyle bir sınıflandırmadan geçirebiliriz:

2.2.1. Çoğu ders kitabı olarak da hazırlanmış bulunan ve gramerin bütün bölümlerini bir arada veya ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi gibi ana bölümlerinden birini ele alıp işleyen gramer kitapları: Bu nitelikte kitapların sayısı oldukça kabarıktır. 1945 sonrası yıllara giren başlıca örnekleri şunlardır: Ahmet Cevat Emre, *Türk Dilbilgisi* (İstanbul, TDK 1945); Muharrem Ergin, *Türk Dil Bilgisi* (İÜEF yay., 1958, 1962 vb.), Tahsin Banguoğlu, *Türk Grameri I, Ses Bilgisi* (Ankara, TDK 1959); *Türkçenin Grameri* (Ankara, TDK, 1974-1995 vb.); Haydar Ediskun *Yeni Türk Dilbilgisi* (İstanbul 1963); Kaya Bilgegil *Türkçe Dilbilgisi* (Ankara 1964); Kemal Demiray, *Türkçe Dilbilgisi* (Ankara 1964); Hamza Zülfikar, *Yabancılar İçin Türkçe Dersleri-Dilbilgisi* (Ankara 1969); Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi* (İstanbul 1966, 1976); Neş'e Atabay ve arkadaşları, *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi* (Ankara TDK 1981); Rasim Şimşek, *Örneklerle Türkçe Sözdizimi* (Trabzon 1987); Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi* (İstanbul 1990); Leylâ Karahan, *Türkçede Söz Dizimi Cümle Tahlilleri* (Ankara 1991); Metin Karaörs, *Türkçede Söz Dizimi ve Cümle Tahlilleri* (Kayseri 1993); Ahmet Bican Ercilasun-Leylâ Karahan, *Türk Dili Lise 1, 2, 3* (İstanbul 1994); Fuat Bozkurt, *Çağdaş Dil Bilgisi* (İstanbul 1994); Mehmet Hengirmen, *Türkçe Temel Dilbilgisi* (Ankara 1998); Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri : Şekil Bilgisi* (Ankara TDK yay., 2002) vb.

2.2.2. Yazılan gramerlerin bir kısmı da 1981 yılından sonra Yüksek Öğretim Kurulunca hazırlanan çerçeve programı gereğince üniversitelerin bütün

bölümlerinde okutulacak genel nitelikteki daha dar kapsamlı Türk dili (gramer) ve kompozisyon dersleri içindir. Zeynep Korkmaz ve arkadaşları tarafından hazırlanan *Yüksek öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (Ankara YÖK yay., 1990 ve sonrası 4 baskı, Ankara Yargı yay., 2001) başta olmak üzere, Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili* (İstanbul 1986); Hasan Eren-Hamza Zülfikar, *Türk Dili I. Ünite 1-8* (Eskişehir 1990); Ş. Tuncay Uyaroğlu, *Yüksek Öğretim Öğrencileri İçin Türk Dili* (Konya 1995); Kemal Yavuz ve arkadaşları, *Üniversitede Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri* (İstanbul 1996); Mehmet Sarı-İnci Özgüven, *Fakülte ve Yüksek Okullar İçin Türk Dili* (Afyon 1997); Bekir Sami Özsoy, *Üniversiteler İçin Türk Dili Ders Kitabı* (İzmir 2000) gibi çeşitli üniversitelere mensup öğretim üyelerince hazırlanan kitaplar bu niteliktedir.⁵

2.2.3. Üniversitelerimizin Türk Dili Ana Bilim Dallarında veya Türk Dil Kurumunda hazırlanıp yayımlanan eserlerin bir kısmı da gramerin yalnızca belirli bir konusunu dar veya geniş kapsamlı olarak ele alıp işleyen eserlerdir. Bu alanda son yıllarda yapılan irili ufaklı çalışmalar ilerisi için hayli ümit vericidir. Bu gruba sokabileceğimiz bazı örnekler de şunlardır: B. Atalay, *Türkçede Kelime Yapma Yolları* (İstanbul, TDK 1946); H. Dizdaroğlu, *Türkçede Fiiller* (Ankara TDK 1963); V. Hatiboğlu, *İkileme* (Ankara, TDK 1971); M. Kükey, *Uygulamalı Örneklerle Türkçede Fiiller* (Ankara 1972); V. Hatiboğlu, *Pekiştirme Kuralları* (Ankara, TDK 1973) – *Türkçenin Ekleri* (Ankara, TDK 1974); N. Selen, *Entonasyon Analizleri* (AÜDTCF yayını 1973); K. İmer, *Türkiye Türkçesinde Kökler* (Ankara 1976); S. Özel, *Türkiye Türkçesinde Sözcük Türetme ve Birleştirme* (Ankara TDK 1977); Ö. Demircan, *Türkiye Türkçesinde Kök-Ek Birleşmeleri* (Ankara, TDK yay., 1977); Y. Çotuksöken, *Türkçede Ekler-Kökler-Gövdeler* (İstanbul 1991); H. Zülfikar, *Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları* (Ankara TDK 1991); N. Engin Uzun, *Türkiye Türkçesinin Türetme Ekleri* (AÜDTCF yay., 1992); G. Gülsevin-S. Gülsevin, *(Kâmûs-ı Türkiye göre) Türkçede Yapım Ekleri ve Kullanılışları 1. Fiilden İsim Yapan Ekler* (Malatya 1993); T. Kahraman, *Çağdaş Türkiye Türkçesinde Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları* (Ankara TDK yay., 1996); A. Erkman-F. Ş. Özl, *Türkçede Niteleme Sıfat İşlevli Yan Tümceler* (İstanbul 1998); F. Türkyılmaz, *Tasarlama Kiplerinin İşlevleri* (Ankara TDK 1999); E. Yaman, *Türkiye Türkçesinde Zaman Kaymaları* Ankara TDK yay., 1999); G. Sev, *Etmek Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı* (Ankara TDK 2001); L. Tseng, *Türkiye Türkçesinde Orta Hece Düşmesi* (Ankara, TDK yay., 2002); F. Süreyya Kurtoğlu, *Türkiye Türkçesinde Ünlemler ve Fonksiyonları* (Yüksek lisans tezi, GÜ, SBE, Ankara 1995) vb.

2.2.4. Bu konuda yapılan araştırmaların az sayıda bir bölümü de Türkiye Türkçesi Gramerinin belirli bir konusunu, bağlı bulunduğu lehçeler grubu içinde ele alan eserlerdir: Ayşe İlker'in *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde Fiil* (Ankara,

⁵ Yukarıda yalnız örnek olarak sıralanan çalışmaların tümü, sınıflandırma türleri ve içerikleri üzerinde daha geniş bilgi için Bilâl Yücel "Türk Dil Kurumunun Kuruluşunun 70. Yılında Gramer Kitaplarımız", *Türk Dili*, S. 607 (Temmuz 2002: TDK'nın 70. yılı özel sayısı), s. 119-139'a bk.

TDK yay., 1997); Himmet Biray'ın *Batı Grubu Türk Lehçelerinde İsim* (Ankara TDK 1999) adlı eserler bu gruba giren örnekleridir. Ayrıca, bir gramer konusunu Türkçenin bütünü içinde ele alan araştırmalarda, öteki lehçeler yanında Türkiye Türkçesini de değerlendiren eserler vardır sayıları da kabarıktır.

Z. Korkmaz'ın, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek kalıplaşması Olayları* (AÜDTCF yay., 1961, 1969 TDK 1994) - "Türkçede +ÇA Eki ve Bu Ekle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme", *Türk Dili Üzerine Araştırmalar I* (Ankara TDK 1995, s. 12-84); N. Hacıeminoğlu'nun *Türk Dilinde Edatlar* (İstanbul 1971); H. Zülfikar, *Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler İnceleme-Sözlük* (Ankara TDK 1995); Y. Kocasavaş, *Türkçede Şahıs Zamirleri* (Ankara TDK yay., 2002) adlı eserler gibi.

2.2.5. Gramerle ilgili çalışmaların bir bölümü de herhangi bir konuyu makale çerçevesinde ele alan araştırmalardır: T. Banguoğlu, "Türkçede Benzerlik Sıfatları" (*TDAY Belleten* 1957 - Ankara 1957, s. 13-27); Ö. Demircan, "Birleşik Sözcük ve Birleşik Sözcüklerde Vurgu" (*TDAY Belleten* 1977 - Ankara 1978 - s. 263-275); L. Johanson, "Türkçede Önceden Kestirilemez Nitelikteki Alomorflar" (*TDAY Belleten* 1977 - Ankara 1978 - s. 121-126); Z. Korkmaz, "Türkiye Türkçesinde iktidar ve imkân gösteren yardımcı fiiller ve gelişmeleri" (*Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, 1. C., Ankara TDK, 1995, s. 607-619); M. Mansuroğlu, "Türkiye Türkçesinde Söz Yapımı Üzerinde Bazı Notlar" (*TDED*, İstanbul 1960, s. 5-25); E. Özdemir, "Türkçede Fiillerin Çekimlerine Toplu Bir Bakış" (*TDAY Belleten* 1967, -Ankara 1968-, s. 177-204) gibi çalışmalar bu niteliktedir.

2.2.6. Yapılan çalışmaların bir kısmı da gramer konularını genel dil bilimi çerçevesinde ele alan eser veya yazılardır. Bu gruba giren çalışmaların tipik örneğini Doğan Aksan'ın üç ciltlik *Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileri İle Dilbilim* adlı eseri (Ankara, TDK yay., 1987) oluşturur. Bu eserin 2. ve 3. ciltlerinde Türkçenin, özellikle Türkiye Türkçesinin ses ve şekil bilimi konuları genel dil bilimi yöntem ve ölçüleri ile işlenmiştir. Doğan Aksan'ın, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi* (AÜDTCF yay., Ankara 1971) adlı eserinde de Türkiye Türkçesini ele alan anlam bilimi konuları aynı yöntemle işlenmiştir. Bir başka örnek de Kerime Üstünova'nın, *Türkçede Yapı Kavramı ve Söz Dizimi İncelemeleri* (Bursa 2002) adlı eseridir.

Türkiye Türkçesini geleneksel gramer yöntemi yerine, çağdaş dil bilimi yöntemi ile işleyen makale niteliğinde araştırma ve inceleme yazıları da vardır. Son yıllarda sayıları hayli artmıştır: Efrasyap Gemalmaz, *Türkçenin Fonemler Düzeni ve Bu Fonemler Düzeninin İşleyişi*, Fen. Ed. Fak. Edebiyat Bilimleri Araştırma Derg. S. 12, fasikül 1 (Atatürk Ü., Fen-Edeb. Fak. yay., 1980) s. 1-36.

Özkan Göksu, "Dilde Yapı Kavramı ve Geleneksel Yaklaşım", *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları* (Ankara TDK yay., 1980), s. 46-61; Talât Tekin, "Dilbilim Açısından Türkçe Gramerler", *Dilbilimin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu* (18-19 Haziran 1987), HÜ. yay., 1987, s. 56-59;

Ünsal Özünlü, “Dilbilim ve Edebiyat Konusu Olarak Yinelemeler” , *Dilbilimin Dünü, Bugünü, Yarını Sempozyumu* (18-19 Haziran 1987), HÜ. yay., 1987, s. 44-51; Sumru Özsoy, “Söylem İçin Dönüştürücü Yapı” , *Dilbilim Araştırmaları* 1990, s. 35-40;

H. İbrahim Delice, “Türkçede Çatılım ve Edilim”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, AÜDTCF yay., Ankara 1993, s. 141-154;

Fatma Erkman Akersan, “Türkçede Eş İşlevli Dilbilgisel Yapıların Kullanım Değerleri”, *VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, AÜDTCF yay., Ankara 1993, s. 95-103); Fatma Erman Akersan, “Türkçe Yüklemde Görünüş, Zaman ve Kip”, *VIII Dilbilim Kurultayı Bildirileri*, İÜ İletişim Fak. yay., İstanbul 1994, s. 79-88; Kerime Üstünova, “Cümle Çözümlemelerinde Yüzey Yapı Derin Yapı İlişkileri”, *Türk Dili* S. 563 (Ankara 1998), s. 398-406; Engin Uzun, “Türkçenin Uyumsuz Uyumları”, *Dil* dergisi , s. 115 (Temmuz-Ağustos 2002), s. 20-35 vb.

2.2.7. Gramer çalışmalarının bir kısmı da bu alandaki gelişme süreçlerinin nitelikleri ile birlikte ortaya konabilmesi ve yeni araştırmacılara daha elverişli bir ortam hazırlanabilmesi için, 1928 öncesi Türkiye Türkçesi ve tarihî devir gramerlerini bilimsel ölçülerle yeniden yayın alanına çıkararak çalışmalarını Türk Dil Kurumu Gramer Bilim ve Uygulama Kolu içindeki bir proje çerçevesinde yürütülen çalışmaların konumuzla ilgili başlıca örnekleri şunlardır:

N. Özkan, Ahmet Cevdet Paşa-Fuat Paşa, *Kavaid-i Osmaniyye* (Ankara TDK 2000); N.Özkan, Ahmet Cevdet Paşa, *Medhal-i Kavâ'id* (Ankara TDK 2000); Emir İ. İdben, Abdullah Ramiz Paşa, *Emsile-i Türkiyye* (Ankara TDK yay., 1999); K. Türkay, Halit Ziya, *Kavaid-i Lisân-ı Türkî (Türkçe Dil Bilgisi)* (Ankara TDK 1999); L.Karahan- D.Ergönenç, Hüseyin Cahit, *Türkçe Sarf ve Nahiv* (Ankara TDK 2000); G.Sağol-E.Şahin, N.Yıldız, Ahmet Cevat Emre, *Türkçe Sarf ve Nahiv Eski Lisân-ı Osmanî Sarf ve Nahiv*, (Ankara TDK yay., basılmakta); L. Karahan-Ü. Gürsoy, Tahir Kenan, *Kavaid-i Lisân-ı Türkî* (Ankara TDK yay., basılmakta), ile basılmakta veya hazırlanmakta olan öteki bazı gramerler.

Durum Değerlendirmesi ve Çözüm Bekleyen Sorunlar:

3. Yukarıdan beri yapılan açıklamalarla, Türkiye Türkçesi üzerindeki gramer çalışmalarını özet olarak ana çizgileri ile belirtmeye çalıştık. Sıralanan örnekler açıkça ortaya koymaktadır ki, Cumhuriyet dönemindeki gramer çalışmaları, sayıca daha önceki dönemlerle karşılaştırılamayacak derecede çoktur. İçlerinde verimli ve göreceli olarak kapsamlı olanlar da vardır. Kuralların ortaya konmasında daha çok hazır kalıplara değil, dil malzemesinin verdiği sonuçlara dayanıldığı için hayli yol almıştır da... Ancak, yapılan bütün bu çalışmalar üzerinde bir durum değerlendirmesi yapıldığında, ulaşılan noktaların ulaşılmaması gereken hedefler açısından asla yeterli olmadığı kolaylıkla söylenebilir. Bunun birkaç temel nedeni vardır. Başta gelen neden, Türk grameri alanındaki çalışmaların, yukarıdaki bölümde açıklandığı üzere, yüzyıllarca ihmale uğratılmış, dolayısıyla bir boşluk ve umursamazlık içinde bırakılmış olmasıdır.

Bu durum, Cumhuriyet döneminde gramer alanını yeni eğitim ve öğretim politikası gereği olarak ister istemez büyük açıklıklar ve çözüm bekleyen birçok sorunlar ile karşı karşıya getirmiştir. Ayrıca Cumhuriyet dönemindeki âcil sosyal ve kültürel gereksinimler de okul gramerleri yazımını ön plâna geçirmiş; derinlemesine gramer araştırmaları ya çok ağır tempo ile yol almış ya da uzunca bir süre geri plâna itilmiştir. Bunların dışında, Türk dilinin tarihî ve coğrafi yayılma alanı çok geniş olduğu ve araştırmacıların büyük bir kısmı da çalışmalarını Türkiye Türkçesi dışında kalan eski ve yeni yazı dilleri veya lehçeleri alanlarına yönelttiği için, Türkiye Türkçesi grameri üzerindeki çalışmaların payı da o oranda azalmıştır. Bu durumların doğal bir sonucu olarak da genellikle ayrıntılı araştırmalara dayanan bilimsel nitelikte gramerler ortaya konamamıştır.

Bu türlü süreçlerden geçen gramer çalışmalarının günümüzdeki genel durumu şu noktalarda özetlenebilir:

3.1. Elde var olan eserlerin hemen çoğu, orta veya yüksek öğretim düzeyinde ders kitapları niteliğindedir; dolayısıyla, konuları değerlendirme ölçüleri sınırlıdır. Konuların işlenişi bakımından örnekler farklı olsa da verilen bilgiler çok kez doğrusu ile yanlışlığı ile birbirinin tekrarı durumundadır; yahut da çeşitli yönlerde birbiriyle çelişen yargılar ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan yer yer düzeltilmeye muhtaçtır.

3.2. Türkiye Türkçesinde 80-90 yıllık dil malzemesine ve derinlemesine incelemelere dayanan temel gramerlere ihtiyaç olduğu hâlde, bu alanda hâlen büyük bir boşluk yaşanmaktadır. Yalnız, yüksek öğretim düzeyindeki bazı gramerlerde, bir dereceye kadar daha derinlemesine bir yöntemin yer aldığı göze çarpar. M. Ergin'in *Türk Dil Bilgisi* (1958, 1962 yay.) ve T. Banguoğlu'nun *Türkçenin Grameri* (1974, 1986, 1990, 1995 baskıları) gibi. Tarafımızdan hazırlanan *Türkiye Türkçesi (Şekil Bilgisi)* adlı gramer, (TDK 2003) böyle temel bir ihtiyacı karşılama hedefine yönelmiştir.

3.3. Ülkemizde, geniş kapsamlı temel gramerlerin yazılamamasının başlıca nedeni, her bir gramer konusu üzerinde derinlemesine araştırma sonuçları veren monografilerin yazılamamış olmasındandır. Bu bakımdan, temel gramer niteliğinde, kapsamlı eser hazırlayacak olan bir kimse, öncelikle bütün gramer konularını didik didik edecek araştırmalar yapma güçlüğü ile karşı karşıya gelmektedir. Bu da tek kişinin altından kalkabileceği bir yük değildir. Biz *Türkiye Türkçesi (Şekil Bilgisi)*'nin bölümlerini yazarken, bu güçlüğü yakından yaşamış bulunuyoruz.

3.4. Yazılan gramerlerin hemen hepsi de *tasvirî* gramer niteliğindedir. Gerçi, Türkiye Türkçesinin tarihî dönemdeki kaynaklarını metin olarak yayımlayan eserlerde, çok kez bu eserlerin gramer yapıları da ele alınıp işlenmiştir. M. Mansuroğlu'nun yayımladığı Ahmed Fakih'in, *Çarhname*'si (İÜ, Edebiyat Fak., yay., 1956); L. Karahan'ın yayımladığı Erzurumlu Darîr'in, *Kıssa-i Yûsuf* (Ankara TDK yay., 1994); Z. Korkmaz'ın yayımladığı Sadrî'd-dîn

Şeyhoğlu'nun, *Marzubân-nâme Tercümesi* (AÜDTCF yay., 1973); M. Ergin'in yayımladığı *Dede Korkut Kitabı II* (Ankara TDK yay., 1963); Paşa Yavuzarslan'ın yayımladığı Musa bin Hacı Hüseyin el-İznîkî'nin, *Münebbihü'r-Râkidîn* (Uyurları Uyandırıcı) (Ankara TDK yay., 2002) adlı eserlerin gramer bölümleri gibi. Ama Türkiye Türkçesinin tarihî dönemlerini bir bütün olarak ele alan ve yer yer günümüz gramerine de ışık tutacak olan gramer çalışmaları yapılmamıştır. Bugün elimizde, Eski Anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesini kaynaklara dayanarak işleyen ve Türkiye Türkçesine uzanan gelişme köprüsünü kuran bir temel gramer yoktur. *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler* (Gürer Gülsevin, Ankara TDK yay., 1997) örneğinde görüldüğü gibi, tek bir konuyu işleyen araştırmaların sayısı bile bir ikiyi geçmemektedir. Bu konuda yabancılar tarafından yapılmış olan bir iki araştırma bir istisna oluşturur.

3.5. Yazılan Türkiye Türkçesi gramerleri, daha çok *şekil bilgisi* ve *söz dizimi* temelinde yol almıştır. *Ses bilgisi* konusundaki yayınlar, Banguoğlu'nun *Türkçenin Ses Bilgisi* (Ankara TDK yay., 1959) adlı eseri bir yana bırakılırsa, sayıları oldukça sınırlı makalelerden ibarettir. Burada bir istisna olarak J. Deny'nin, Oytun Şahin tarafından Türkçeye de aktarılmış olan *Principes De Grammaire Turque* ("Turk" De Turquie): *Türk Gramerinin Temel Kuralları* (Ankara TDK yay., 1995) adlı eseri de verilmelidir. *Anlam bilgisi* ile ilgili yayınlar da pek sınırlıdır. Var olanlar batı kaynaklarındaki bilgilerin Türkçeye uyarlanması biçiminde ve bir başlangıç niteliğindedir.

Gramer konularını bütünü ile ele alan ve bir dereceye kadar doyurucu sayılan araştırmalar tek tük denecek kadar azdır. Sonuç olarak, Türkiye Türkçesi gramerinin her bir ana bölümünde veya bir ana bölümün alt konularında, ayrıntılı araştırma ve incelemelere dayanan eserler verilememiş veya pek az sayıda verilebilmiş olduğu için, bugün genellikle eksikleri tamamlanmış ve yanlışlarından arındırılmış, birleştirici ve bütünleştirici geniş kapsamlı gramerlerimiz vardır denemez. Ama, üniversitelerimizce yapılan veya yaptırılan yeni araştırmalar ve Türk Dil Kurumunun aracılığı ile yayın alanına çıkan bir kısım çalışmalar ilerisi için umut vericidir.

Ülkemizde, gramer konuları üzerindeki çalışmaların içinde bulunduğu genel durum dolayısıyla, bugün çözüm bekleyen birtakım sorunlarla karşı karşıya gelmiş bulunuyoruz. Değerlendirme ayrılıklarından kaynaklanan ve ortak bir noktada birleştirilmesi gereken bu sorunların çözümü için, dilcilerimizin yakından bildiği üzere, Türk Dil Kurumu, 1993 yılından beri yılda iki kez üniversite öğretim üyelerinin de katılımı ile "*Türk Gramerinin Sorunları*" toplantıları yapmaktadır. Bu toplantılarda, üzerinde durulması gereken konular ikişer bildiri ile katılımcıların dikkatine sunulmakta; daha sonra da konu tartışmaya açılarak,

var olan sorunlar bilimsel değerlendirmelerle bir ortak görüş noktasına getirilme amacı gütmektedir.⁶

Hâlen gramerlerimizde var olan ve bundan sonraki çalışmalarda çözüm bulması beklenen sorunlardan birkaç örneği burada bilginize sunmak istiyorum.⁷ İşte örnekler:

4.1. Bir kısım gramerlerimizde, Türkiye Türkçesinin dil malzemesi eski alışkanlıkla yine Arap grameri ile Fransız ve dolayısıyla batı gramerleri kalıplarına sokulmuş ve konuların sınıflandırılmasında bu yöneme dayanılmıştır. Bilindiği gibi Arap gramerinde konular başlıca *isim*, *fiil* ve *harf* olmak üzere üç ana bölüme ayrılmıştır. Bu bölümler Osmanlı Türkçesi gramerlerine *isim*, *fiil* ve *edat* olarak aktarılmıştır. Edatlar, isimler ve fiiller gibi anlamlı değil, görevli sözler oldukları için Türkiye Türkçesi gramerlerinde de konuların bir bölümü *edatlar* kalıbı altında ele alınmış ve bu gruba giren konular kendi içlerinde “son çekim edatları” (*gibi*, *için*, *kadar*, *göre*, *dolayı*, *sonra* vb.), “bağlama edatları” (*ve*, *ile*, *dahi*, *ya...ya*, *hem...hem*, *ne...ne* vb.), “cümle başı edatları” (*ama*, *ancak*, *fakat*, *lâkin*, *yani* vb.) ve “ünlem edatları” (*arkadaş!*, *haydi!*, *hey*, *işte*, *hay hay* vb.) gibi bir sınıflamadan geçirilmiştir. M. Ergin’in *Türk Dil Bilgisi* adlı gramerinde ve N. Hacıeminoğlu’nun *Türkçede Edatlar* başlıklı araştırmasında böyle bir sınıflandırma yer almıştır. Aynı durum daha başka gramer ve çalışmalarda da görülmektedir.

1921 yılında yayımlanmış olan J. Deny’nin grameri⁸ konuların ele alınış ve işleniş bakımından bir dönüm noktası oluşturur. Ancak, Deny, bu hacimli eserini Fransız üniversite öğrencilerine Türkçeyi öğretmek amacı ile yazdığından, eserde Fransız dilinin kalıpları egemendir. Sözcüklerin sınıflandırılması bakımından da Arap dilinin kalıplarına uyulmuştur.

Türkçenin bütünü üzerinde duran Danimarkalı Türkolog K. Grönbech ise, Türkçedeki bütün kelimeleri *isim* ve *fiil* olarak iki ana gruba ayırmıştır. Grönbech konuya gramer öğelerinin kökeni açısından yaklaştığı için edat, zarf, zarf-fiil gibi gramer öğelerini de asıl yapıları açısından isim ya da fiil grubuna sokmuştur.⁹

Türkiye Türkçesinin gramer konularını sınıflandırırken hem genel çizgileri ile türler hem de kelime sınıflarının gösterdiği farklı belirtiler üzerinde

⁶ Şimdiye kadar bu konuda *Türk Gramerinin Sorunları I* (Ankara TDK 1993), II (Ankara TDK 1999) olmak üzere, 13 ayrı konuyu içine alan iki cilt yayımlanmıştır. 1998 yılından sonraki konuları içine alacak olan III. cilt yayım hazırlığındadır.

⁷ Daha önce gramer konularımızla ilgili bazı sorunlar konusunda verdiğimiz bir konferansta (*Türk Dili*, S. 535-Temmuz 1996-s. 3-20) bu sorunlar üzerinde durulmuştur. Bu bildiride gramer sorunları yeni bazı eklemelerle ve daha özet olarak aynı çerçevede ele alınmıştır.

⁸ *Grammaire de la langue Turque (dialecte Osmanlı)*, Paris 1921. Türkçeye çevirisi: Ali Ulvi Elöve, *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*, İstanbul, Maarif Vek. yay., 1941).

⁹ K. Grönbech, *Der türkische Sprachbau*, Kopenhagen 1936. Türkçeye çevirisi: Mehmet Akalın, *Türkçenin Yapısı*, Ankara TDK, 1995.

durmuş olan A.N. Kononov¹⁰ da ikili bir sınıflamayı benimsemiş görünür. Ancak, Kononov gramerinde de yöntem bakımından Rus dilinin etkisi göze çarpmaktadır.

Yerli gramer yazarlarının bir kısmı da konuları Türkçenin yapı ve işleyiş özelliklerine göre değerlendirerek doğrudan doğruya *isim* (veya *ad*), sıfat, zamir, zarf, fiil, edat, bağlaç ve ünlem olmak üzere sekiz söz sınıfına ayırmışlardır. Bizce de gerçek durum böyledir. Ancak, daha anlamlı ve işlevlik bir değerlendirme ile gramer öğelerini kendi içinde önce 1. Anlamlı öğeler, 2. Görevli öğeler diye iki temel gruba ayırmak uygun olur. Anlamlı öğeler içinde *ad* ve *ad soylu* sözler ile *fiil* ve *fiil soylu* sözler yer alır. Görevli öğeler içinde ise, işlevce birbirinden çok farklı görevler yüklenmiş olan *edat*, *bağlaç* ve *ünlem* niteliğindeki sözler yer alır. Bunların, yüklendikleri işlev ayrılıkları dolayısıyla elbette ayrı ayrı adlandırılmaları gerekir.¹¹

Gramerlerimizde yer yer böyle birbirinden farklı bir sınıflandırmanın yer almış olması, ister istemez gramer eğitim ve öğretiminde de bir kutuplaşma ve ayrılığa yol açmıştır. Dilimizin gramer malzemesi, Türkçenin yapı ve işleyiş özellikleri temel alınarak değerlendirildiğinde, bu ikilik kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

4.2. Konuların sınıflandırma ve adlandırılmalarında yer yer Fransız gramer kalıp ve terimlerinin etkisi de görülmektedir. Söz gelişi *alt*, *üst*, *için*, *gibi*, *kadar*, *göre* gibi, ad çekimi eklerinin yerlerini tutan geçici işlevdeki edatlar için, bazı araştırma ve gramerlerde, sınıflandırmaya koşut olarak *son çekim edatları* terimi kullanılmaktadır. Böyle bir ayırım ve adlandırma Türkçede *bir ön çekim edatları*'nın da varlığını gerekli kılar. Oysa, Türkçede; Alman, Fransız ve İngiliz dillerinde olduğu gibi *preposition* niteliğinde bir *ön çekim edatı* yoktur. Yalnız *postposition* karşılık ve görevinde adların sonuna eklenen *edatlar* vardır. O hâlde, hem sınıflandırma hem de terimlendirme açısından böyle bir adlandırma yanlıştır. Yalnızca *edat* kullanımı yeterlidir.

Batı gramerlerinin kalıplarından etkilenen bir başka önemli konu da ad-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil ile kurulan kelime gruplarının yer aldığı cümlelerin, gramerlerimizin pek çoğunda *birleşik* veya *girişik* cümle olarak gösterilmiş olmasıdır. Söz gelişi, Tahsin Banguoğlu *Türkçenin Grameri* adlı eserinin “Karmaşık Birleşik Cümle” (s. 562-575) bölümünde sıraladığı ***Toplantıya katılmanız bizi çok sevindirdi***; (göst. e., s. 563); ***Arkadaşlar bu sırada işten ayrılmamı uygun bulmadılar*** (s. 565); ***Oturduğumuz evin odaları genişti***; ***Doktor bana nezleyi önleyici ilaçlar verdi*** (s. 568); ***Onun bunu beğeneceğini sanmıyorum***; ***Yorulduğumdan devam edemedik*** (s. 571); ***Ben anlattıkça o heyecanlanıyordu*** gibi cümlelerdeki fiilden kurulup da ad-fiil, sıfat-fiil, ve zarf-fiil durumundaki gramer şekillerinin yer aldığı kelime grupları birer girişik

¹⁰ *Grammatika sovromennogo turetskogo literaturnogo yazıka*, Moskova-Leningrad 1956.

¹¹ Bu konuda daha geniş bilgi için Z. Korkmaz “Türkçede Edat Konusu ve Gramerlerimizde Bu Konu İle İlgili Sınıflandırma Sorunu” *Hasan Eren Armağanı*, Ankara TDK yay., 2000, s. 226-236.

cümlenin, yardımcı cümleleri olarak gösterilmiştir. Durum J. Deny'nin (s. 744-820); K. Bilgegil'in (s. 73); H. Ediskun'un (s. 378 ve ö.t.); N. Koç'un (s. 444) adı geçen gramerleri ile öteki gramerlerde de genellikle öyledir. Oysa, burada söz konusu olan ad-fiiller, fiile ad veya özne görevi, sıfat-fiiller bir ada sıfat görevi; zarf-fiiller de fiile birer zarf görevi ile bağlanmışlardır. Bunların hiçbirisinde bir yargı yoktur ki, birer yardımcı cümle niteliği kazanabilsinler ve asıl cümleler de birer girişik cümle yapısına girebilmiş olsunlar. Durumu basit bir örnekle açıklamak gerekirse, *Soğuk insanı iyice uyuşturuyor* ve *Üşümeğin insanı iyice uyuşturuyor* cümlelerindeki *soğuk* adı ile fiilden yapılmış *üşümeğin* adı arasında hiç bir fark yoktur. *Üşümeğin* gramerce bir ad-fiildir ve cümlede özne görevi yüklenmiştir. Ad-fiil olarak herhangi bir yargı taşımamaktadır. Aynı şekilde sıfat-fiil ve zarf-fiil olan sözler de birer yargı taşımazlar. Bu nedenle, bu türlü şekillerin yer aldığı cümleler, Türkçenin cümle yapısında birer birleşik cümle değil, basit cümle durumundadırlar.¹² Buradaki yanılma, batı dillerindeki bu türlü anlatımların birer yardımcı cümle ile karşılanmış olmasından kaynaklanmıştır. *Dün gelen kitapları yarın size göndereceğiz* gibi bir cümleyi bir Alman, bir Fransız veya bir İngiliz: "*Kitapları size göndereceğiz (ki) o kitaplar bize dün geldi*" biçiminde bir temel cümle ile ona *ki (ki o)* zamiri ile bağlanmış bir yardımcı cümle kalıbına sokarlar. Böylece, yardımcı cümle de temel cümle gibi bir yargı bildirir. Türkçede ise *gelen* sıfat-fiili, kitapların hangi kitaplar olduğunu belirleyen bir sıfattan ibarettir. Bu ve benzeri yanlışları göz önünde bulundurarak, değerlendirme sırasında, gramer öğelerini yalnız şekil yönünden değil, aynı zamanda işlev yönünden de değerlendirmek gerekir.

Sınıflandırmada işlevin ihmal edilmemesi gereği şöyle bir örnekle de açıklanabilir: *Buraya emanet olarak bırakılan kitapları alıp götürdüler* cümlesindeki *alıp* zarf-fiili, her ne kadar görünüşte, kalıp olarak bir zarf-fiil yapısında ise de işlev bakımından *götürdüler* fiilinin zarfı değildir. Aksine, yalnız başına yargı bildiren bir çekimli fiil durumundadır. Cümle, işlevce *gelen kitapları aldılar ve götürdüler* anlamında olduğu için, bütünü ile sıralı bir birleşik cümle durumundadır. Türkçede, *-(y)-İp / -(y)-Up* zarf-fiillerinin birbiri ardınca yapılan işleri bildirme görevinde çok örnek vardır.

4.3. Kelime gruplarını sınıflandırma ve adlandırmada; *demir kapı, altın kalem, gümüş bilezik, keten elbise, yün kazak* gibi, bir nesnenin neden yapıldığını gösteren sıfat tamlaması türündeki kelime kalıplarının, işleve değil, şekle bakılarak bir kısım gramerlerimizde hâlâ *isim tamlaması* veya *ad tamlaması* diye gösterilmesi de gramerimizde var olan sorunların açık bir göstergesidir.

4.4. Karşımıza çıkan sorunlardan biri de fiil çatısı ile ilgili değerlendirmelerdir. Gramerlerimizin hemen pek çoğunda, çatı ekleri ile şekilce aynı olan, ancak, işlevce fiilden fiil türetme özelliği taşıyan bazı eklerin birbirine karıştırıldığı görülüyor.

¹² Bu konuda daha geniş bilgi için L. Karahan, "Türkçede Birleşik Cümle Problemi", *Türk Gramerinin Sorunları* (22-23 Ekim 1993), Ankara TDK yay., 1993, s. 6-39, 39-42'ye bk.

Bilindiği gibi çatı ekleri, fiil kök ve gövdelerinde sözlük anlamında bir değişiklik yapmayan eklerdir. Görevleri, fiilin özne ve nesne ile olan bağlantısında yalnızca şekil ve durum değişikliği yapmaktır: *bak-* / *bak-ın-* / *bak-ıl-* / *bak-ış-* gibi. Fiilden fiil türeten ekler ise, şekilce yani ses yapıları ile çatı ekleri ile eşleş olsalar bile, eklendikleri fiil kök ve gövdelerinde anlam değişikliği yapan, onlara yeni anlam ve kavramlar yükleyen eklerdir: *al-* / *al-dır-* “önem vermek, değer vermek. Olumsuz biçimi ile kullanılır: *Sen ona aldırma* gibi”. *at-* / *at-ıl-* “saldırmak, hücum etmek; bir işe girişmek, başlamak”, *aç-* / *aç-ıl-* “kendine gelmek”, *as-* / *as-ıl-* “ısrarla bir şeyin üzerine düşmek” **çıl-* / *çıl-dır-* “aklını yitirmek, delirmek”, *dal-* / *dal-aş-* “ağız kavgası yapmak”, *kır-* / *kır-ıt-* “hoş görünme çabasıyla cilveli davranışlarda bulunmak”, *kur-* / *kur-ul-* “kasılmak, övünür biçimde davranmak”, *yak-* / *yak-ın-* “şikayetçi olmak, dert yanmak” gibi.

İkinci gruptaki bu eklerin de birer çatı ekleri gibi gösterilmesi, hem çatının hem de fiilden fiil türeten eklerin tanımlarına ve işlevlerine ters düşen çelişkili bir durum ortaya koymaktadır. Aralarındaki işlev ayrılığı dolayısıyla, biz her iki gruptaki eklerin ayrı bölümlerde ele alınmasının uygun olacağı düşüncesindeyiz. Bir kısım gramerlerde *-mA-* olumsuzluk ekinin de çatı eki olarak gösterilmesi doğru değildir. Çünkü, bu ek de eklendiği fiil kök ve gövdelerinde “olumsuzluk” bildirme biçiminde bir anlam değişikliği yapmaktadır: *gör-* / *gör-me-* gibi.

5. Karşılaştığımız sorunlardan biri de gramer imlâ bağlantısı ile ilgilidir. 1928 yılında Lâtin alfabesi temelinde millî Türk alfabesinin kabulünden sonra, birçok *imlâ* veya *yazım kılavuzları* hazırlanmıştır. Bugüne kadar Türk Dil Kurumunca, *İmlâ Kılavuzu*'nun birbirinden az çok farklı 16 baskısı yapıldığı gibi, zaman zaman özel çalışmalarla şahıslar, bazı yayın kuruluşları veya Dil Derneği tarafından da kılavuzlar hazırlanıp yayımlanmıştır: *Doğru İmlâ Kılavuzu* (İstanbul Dergâh yay., 1981); Mertol Tulum tarafından hazırlanan *Yeni İmlâ Kılavuzu* (Tercüman yay., 1986); Ömer Asım Aksoy başkanlığında bir kurulca hazırlanan *Ana Yazım Kılavuzu* (İstanbul Adam yay., 1987-1993); Günel Altuntaş'ın *Nasıl Yazılır Nasıl Yazılmaz: Türk Dil Kurumunun Kurallarına Uygun Yazım (İmlâ) Kılavuzu* (İstanbul 1990); M. Sabri Koz-Turan Yüksel'in, *Büyük Yazım Kılavuzu* (Yuva yay., 1993); Mehmet Aydın Hürdoğan'ın *Türkçe İmlâ Kılavuzu* (Emel yay.); Nijat Özön'ün, *Büyük Dil Kılavuzu* (Yapı Kredi yay., 1995); Vural Sözer'in *Çoban Salatası* (Her okur yazar için güncel yazım kılavuzu İstanbul 1996); Türk Dil Kurumunun bazı düzeltmelerle yeniden yayımladığı *İmlâ Kılavuzu* (Ankara 2000) vb.

Bu kılavuzlar dikkatli bir incelemeden geçirildiğinde, *İmlâ Kılavuzu* mu? *Yazım Kılavuzu* mu? gibi adlandırma ayrılıklarından başlayarak, özellikle yabancı kaynaklı bir kısım sözlerde birbirini tutmayan farklı yazılışlar yer almıştır. Bu durum, aslında kılavuz hazırlayanların kişisel görüş ve değerlendirmelerinden ileri gelmektedir. Gerçi imlâ konusu itibarı bir değerlendirmeye dayanır. Ancak, yazımda ayrılıklar doğurabilecek türde sözler, eğer gramerin ön gördüğü gereklere uygun bir değerlendirmeden geçirilmiş olsaydı bu yanlışlar yapılmaz

veya en az düzeye indirilmiş olurdu. Ne var ki, imlâmımız 70 yıldır bu değişik tutumlar yüzünden yazboz tahtasına döndürüldüğü ve imlâ da kısmen itibarî bir değer taşıdığı için bugün yine birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır.

Türk Dil Kurumu, yıllardır imlâ konusundaki pürüzleri giderme ve bir imlâ birliği sağlama yönünde epey emek harcamıştır. Hele son *İmlâ Kılavuzu*'nun hazırlanışında, sorun oluşturan noktalar üzerinde özellikle durarak, bunları dilin gramer yapısı ve işleyiş ölçüleri açısından dikkatli bir incelemeden geçirerek pürüzleri elden geldiğince gidermeye çalışmıştır. Ancak, yazılışlarda ister alışkanlık hâline gelen bazı durumlar, ister değişik görüş açılarının ortaya koyduğu durumlar ve isterse aydınlarımızın imlâ konusunda genellikle fazla duyarlı olmayan tutumları yüzünden olsun, bugün -daha önceki dönemlere oranla oldukça oturmuş bir imlâ varsa da- bütünüyle, oturmuş, pürüzsüz bir imlâdan söz etmek mümkün değildir. Konunun ayrıntılarına girmek olanağı bulunmadığından, biz burada, yalnızca gramerle yakından bağlantılı bir yazım ayrılığını örneklendirmekle yetineceğiz. O da *birleşik kelimelerin yazılışındaki farklılık ve tutarsızlıktır*. Sık sık, bir imlâ veya yazım kılavuzunda ayrı yazılan bir birleşik kelimenin bir başka kılavuzda bitişik yazıldığına tanık olunmaktadır. Aynı karışıklık gramer kitaplarında da görülür: *anlam bilimi / anlambilim, dil bilgisi / dilbilgisi, aslan ağzı / aslanagzı, arta öğretim / ortaöğretim, yüksek öğretim / yükseköğretim* gibi. Bu durum birleşik kelimenin ne olduğu konusundaki birbirinden ayrı görüş ve tanımlardan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla temelinde çözüm bekleyen bir gramer sorunu vardır. Bu sorunun çözümü için, dilin yapı ve işleyiş özellikleri ile anlam bilgisi ölçüleri dikkate alınmalı, birleşik kelime türleri arasında nitelik farkı bulunup bulunmadığı, eğer var ise, ayrı ya da bitişik yazılışta hangi ölçüte (kriter) başvurulacağı iyi bilinmelidir.

Hepimizin bildiği gibi, birleşik kelime, yeni bir kavramı karşılamak üzere, iki ya da daha çok sözün, dilimizin söz kalıplarına uygun belirli biçimlerde bir araya getirilmesiyle oluşan bir söz birliğidir. Belirtisiz ad tamlamaları, isnat grupları, birleşik fiiller, ikilemeler, kısaltma grupları ve kalıplaşmış çekimli fiiller biçimindeki söz kalıpları eğer yeni bir kavramı karşılarlarsa, birleşik kelime olurlar: *çoluk çocuk, başına buyruk, eli açık, eli uzun, el kapısı, gözü pek, kaşar peyniri, yer çekimi, terk etmek; boşboğaz, cingöz, dedikodu, hanımeli* "bir çiçek türü", *hoşbeş, kavuniçi* "bir renk", *kuşkonmaz* "bir bitki türü", *seyretmek, su ibriği* "bir bitki türü" vb.

Verilen örneklerde görüldüğü gibi, birleşik kelimeler bitişik de ayrı da yazılabilir. İşte imlâdaki karışıklık burada kendini gösterir. *Zeytin yağı* sözünü bileşik yazanlar da ayrı yazanlar da vardır. Bu karışıklığı, dilin işleyişine bağlı şöyle bir yöntemle önleyebiliriz. Eğer birleşik kelimeyi oluşturan sözlerden her biri kendi anlamını koruyarak yeni bir kavrama karşılık olmuşa, bu türlü birleşik kelimelerde, birleşigi oluşturan sözleri ayrı ayrı yazarız: *açık oturum, bal rengi, ipek böceği, karış karış, ruh bilimi, un helvası, yaban gülü, namaz kılmak, tıkr tıkr, ön şart, ön yargı* gibi. Eğer birleşigi oluşturan sözlerden en az biri veya ikisi

yahut da varsa üçü birden benzetme yolu veya daha başka bir etkenle kendi anlamını yitirip eskisinden ayrı yepyeni bir anlam kazanmış yahut da bir ses değişimi, bir ses kaynaşması gibi olaylardan geçmişse, bunlar bitişik yazılır: *Aslanağzı* “bir çiçek adı”, *camgüzeli* “bir çiçek adı”, *hanımeli* “bir çiçek adı”, *çakırkanat* “bir ördek”, *deveboynu* “boru”, *karagöz* “bir balık türü”, *kazkanadı* “bir oyun”, *dilberdudağı* “bir tür tatlı”, *tavuk göğsü* “bir tür tatlı”, *gecekondu*, *başbozuk*, *kahvaltı* (< *kahve altı*), *sütlaç* (< *sütlü aş*), *Pazartesi* (< *Pazar ertesi*) gibi¹³ Bunlara, dilimize girmiş Arapça sözlerle Türkçe yardımcı fiillerin birleşmesinden oluşmuş *affet-*, *azlet-*, *emret-*, *seyret-* gibi fiilleri de katabiliriz. Böyle bir oluşum ve anlam ölçüsü konarak ayrı ve bitişik yazılacak sözler kolayca ayırt edilebilirler. Ancak, bazı yazım kılavuzlarında birleşik kelimenin nasıl oluşmuş olursa olsun bitişik yazılması gerektiği anlayışı zaman zaman bir karışıklık doğurmuştur. Söz gelişi “*Ayşe delidolu bir kızdır*” cümlesindeki *delidolu* sıfatını *deli dolu* biçiminde ayrı yazarsak, o zaman “*Timarhaneler deli dolu*” cümlesindeki yargı bildiren *deli dolu* sözünden ne farkı kalır? Böyle bir karışmayı önlemek için birinci *delidolu* bitişik, ikinci *deli dolu* ayrı yazılacaktır. Yine “*Uluslararası spor karşılaşmaları uluslar arasındaki dostlukları pekiştirir*” cümlesindeki *uluslar arası* ad tamlaması anlamca birbirinden farklıdır. Hattâ aralarında bir vurgu ayrılığı bile vardır. Bu nedenle, bu cümlede geçen birleşik kelime yapısındaki birinci *uluslararası* bitişik, ikincisi ayrı yazılarak anlam karışması önenebilir. Böyle bir ayrıca, başvurulması var olan sorunu çözebileceği hâlde, uygulamada karışıklık süregelmiştir. Söz gelişi Ömer Asım Aksoy ve arkadaşlarının kılavuzunda, ayrı yazılması gereken birleşikler *dilbilgisi*, *dilbilim*, *gökbilim*, *tarlakuşu*, *turnabalığı*, *tespihböceği* biçiminde hep bitişik yazılmıştır (age., s. 23 IV: Birleşik Sözcükler). Buna karşılık Mertol Tulum’un hazırladığı kılavuzda da aradaki aidiyet bağı silindiği için bitişik yazılması gereken *aslan ağzı*, *aslan pençesi*, *kuzu kulağı*, *öküz dili* “bitki türü” gibi sözler ile *başasistan*, *başgarson*, *başhekim*, *başkâtip* gibi bitişik yazılması gelenek durumuna gelmiş sıfat tamlaması kalıbındaki sözler de *baş asistan* vb. biçimlerinde hep ayrı yazılmıştır. Bu nitelikteki bitişik ve ayrı yazılışlarda, biz, şu işlev özelliğinin önemle göz önünde tutulması gereğine inanıyoruz. Dikkat edilirse, ayrı yazılan ad tamlaması kalıbındaki birleşik sözlerde de, iki ad arasındaki aidiyet bağı sağlamdır, zayıflamamıştır: *Zeytin yağı* = zeytinin yağıdır, zeytinden çıkan yağdır. Bitişik yazılan sözlerde ise, artık iki ad arasındaki aitlik bağı kaybolmuş, o tamlama yepyeni bir anlam kazanmıştır. Aynı durum öteki birleşik söz kalıpları için de söz konusudur.

6. Gramer terimlerimiz de sorunlar açısından üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Bir kısım gramerlerimizde, Türkçeleştirilen veya yeni türetilen terimler yanında, artık Türkçeleşmiş olan *isim*, *sıfat*, *zarf*, *zamir* gibi eski terimler de kullanılmaktadır. Buna karşılık bir kısım dilcilerimiz yalnızca *ad*, *önad*, *adıl*, *ortaç*, *filimsi* gibi yeni terimleri benimsemişlerdir. Mümkün olduğu

¹³ Bu konuda daha geniş bilgi için Z. Korkmaz, “Birleşik Kelimeler ve Yazılışları Üzerine”, *Türk Dili*, S. 501 (Mart 1994), s. 190-196’ya bk.

takdirde, elbette Türkçe terimlere bağlanmakta büyük yarar vardır. Ancak, eğer ileri sürülen terimler, söz konusu gramer kavramlarını karşılayabilecek nitelikte sağlıklı terimler değilse, o zaman bu terimler benimsenmekte güçlüğü uğradığı için, yerlerine başkaları alınmaktadır. Söz gelişi *ad çekimi* ekleri için *-i hâli* (veya *-i durumu*) *-in hâli*, *-e hâli*, *-den hâli* ile; *yalın hâl*, *yükleme* (veya *belirtme*) *hâli*, *ilgi hâli*, *yönelme hâli*, *çıkma* (veya *ayrılma*) *hâli* gibi ayrı düşünce temeline dayandırılan terimlerin gramerden gramere, okuldan okula, üniversiteden üniversiteye değişen kullanım durumlarının yol açtığı terim kargaşası gibi. Bazen bunların batı dillerindeki karşılıklarından gelme *nominatif*, *akkuzatif*, *datif* vb. karşılıkların da kullanılmış olması bir süre kargaşayı üçüleştirmiştir.

Gramerlerimizde sık sık yer alan *ortaç* sözünün de terim olarak ne anlattığını kestiremeyen bir dilci, bunun yerine *sıfat-fiil* “sıfat olarak kullanılan fiil biçimi” terimini kabullenmektedir. Yine *fiilimsi*’nin kapsamına giren *isim-fiil* (*ad-fiil*), *sıfat-fiil* ve *zarf-fiil*’in “fiili andıran gramer birimleri” değil, aslında “fiil olup da ad gibi, sıfat gibi veya zarf gibi kullanılan ve çekime girmeyen gramer öğeleri” olduğunu düşünen bir dilci, elbette *fiilimsi* yerine *çekimsiz fiiller* ortak adını ve alt konular için de *isim-fiil* veya *ad-fiil*, *sıfat-fiil*, *zarf-fiil* terimlerini benimseyecektir. İşte terim yapımında yıllardır birleştirici ortak bir yolun izlenememiş olması, yakın geçmişimizde de bugün de karşımıza bir terimler sorunu çıkarmıştır. Gerçi bugün, gösterilen gayretlerle bu sorun bir dereceye kadar aşılmış ise de daha bütünüyle çözüme kavuşmuştur denemez. Aşağıda sıralanan birkaç örnek bile, gramer terimlerimizin bir süre nasıl bir çeşitlenmeye uğradığının tanıklarındır: *Şekil birimi*, *biçim birimi*, terimi için : *Suntam*, *morphem*, *yapılık*, *monem*, *yapım eki*, *biçim birim* (Topaloğlu, s. 40).¹⁴

Birleşik cümle için : *Mürekkep cümle*, *karmaşık cümle*, *bileşik cümle* (age., s. 4) vb.

Bulunma (*articulation*) için: *Ekleme*, *eklemlenme*, *sesletim*, *üyeleme*, *üyelenme* (age., s. 45).

Boğumlanma hâli, *bulunma durumu* (*lokatif*) için: *Orunlamlık*, *-de hâli* (*durumu*), *lokatif hâli*, *orunlamlık düşüm*, *bulunma hâli*, *kalma durumu*, *kalma hâli*, *kimde hâli* (age., s. 45).

Çıkma hali, *çıkma durumu* (*ablatif*) için: *Kopumluk*, *-den hâli* (*durumu*), *ablatif hâli* (*durumu*), *kopmalık düşüm*, *çıkma hâli* (*durumu*), *ayrılma hâli* (*durumu*), *uzaklaşma hâli*, *kimden hâli* (age., s. 51).

Ek-fiil için: *Cevher fiili*, *cevherî fiil*, *varlık fiili*, *salt* veya *soyut fiil*, *bildirme eki*, *ekeylem*, *yüklem fiili*, *imek fiili*, *takı fiili* (age., s. 47).

¹⁴ Yukarıya aktarılan örnekler A. Topaloğlu’nun, *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü* (İstanbul, Ötüken neşriyat yay., 1998) adlı eserinden alınmıştır. Daha sonra, yalnız verilen örneklerin sayfa numaraları gösterilecektir.

Dudak ünsüzü (consonne labiale) için: Erimgiller (dudak sesleri), dudaksal sessizler, dudak konsonantı, dudaksı konson (sesdeş), dudak sessizi, dudaksıl ağız dışı abanağı, dudak sesi (fonemi) (age., s. 61).

Sıfat tamlaması için: Sıfat terkibi, sıfat takımı, takısız (eksiz), isim tamlaması, takısız tümleme, takısız tamlama, önad tamlaması, san takımı (age., s. 128) gibi.

Bugün gerek dilci bilim adamlarının gerek Türk Dil Kurumunun gösterdiği duyarlılıkla, gramer terimlerinin birliğe ulaştırılması konusunda önemli bir aşama kaydedilmiştir. Bunda kurumca yayımlanan *Gramer Terimleri Sözlüğü* (Ankara 1992, genişletilmiş yeni baskısı da yapılmaktadır)'nın de büyük payı vardır. Bununla birlikte yine de yukarıda belirtildiği gibi, çifte kullanımlar yüzünden karışıklığa yol açan bazı terimlerimiz vardır. Bu noktada bir çözüme ulaşılması için, tartışma konusu olabilecek terimlerin bilimsel bir toplantıya sunulmasında yarar vardır diye düşünüyoruz.

Sonuç :

7. Gramerimizin çözüm bekleyen sorunlarına daha epey örnek gösterilebilir. Tasarlama kiplerinin 1. Şah. Teklik ve çokluk çekimlerinde emir kipinin var olup olmadığı¹⁵, daha çekime girmemiş olan fiil kök ve gövdelerinin gramer işlevleri açısından gösterdikleri ayrılıklar (söz gelişi *başla-* fiili ile *ara-* fiili arasında var olan başlangıç veya süreklilik gösterme ayrılığı gibi), fiilin ve kipin tanımında birbirinden ayrılan ve çelişen yanlar, ad çekim eki kapsamına giren ekler ve sayıları, ruh dünyamızın ürünü olan *ünlemler*, “anlamli sözler” grubuna sokulabilir mi? Sokulamaz mı? Ve daha başka konular... Bu sorunlara, özel araştırmalarda yer aldığı hâlde, gramerlerimizde hiç yer almamış olan fiilde görünüş (Aspekt)¹⁶ ve bir dilin kendi kendine söz türetme yolu olan *kalıplaşma*¹⁷ gibi konular da eklenebilir. Ne var ki, bu bildirinin amacı yalnız sorunları ve eksik kalan konu veya noktaları sıralamak değil, aynı zamanda bu sorunlara nasıl çözüm getirileceği konusunda öneriler sunmaktır. Biz bu durumu dikkate alarak, yukarıda sorunlar üzerinde dururken, yer yer görüşümüzce bunların çözüm yollarını da belirtmeye çalıştık. Sonuç olarak, var olan gramer sorunlarının sağlıklı bir çözüme ulaştırılabilmesi için, özellikle aşağıda belirtilen ana noktalarda da dayarlık gösterilmesinin uygun olacağı görüşündeyiz. Şöyle ki:

1. Gramer konuları ile ilgili özel araştırmalara ağırlık vermek,
2. Yapılacak araştırmalarda Türkçenin yazılı kaynaklarından derlenmiş bol malzemeye dayanmak ve bu malzemeyi sağlam bir süzgeçten geçirmek.

¹⁵ Z. Korkmaz, agm. *Türk Dili* S. 535, s. 15-17; A. B. Ercilasun, “Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine”, *Türk Gramerinin Sorunları* (Ankara, TDK yay., 1993), s. 61-66 ve 66-72.

¹⁶ L. Johanson, *Aspekt in Türkischen*, Uppsala, 1971.

¹⁷ Z. Korkmaz, *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, AÜDTCF yay., 1961, 1969, TDK yay., 1994.

3. Çalışmalarda bilimsel yöntemin gereklerini ön plânda tutmak,
4. Değerlendirmelerde yalnız şekil kalıplarına bağlı kalmayıp işleve de gereken yeri vermek.
5. Kaynaklardan elde edilen malzemenin sağlıklı bir değerlendirmeden geçirilerek ulaşılabacak yargı ve sonuçları, o konu veya konularda daha önce varılan yargı ve sonuçlarla karşılaştırarak kendi değer yargılarını kontrolden geçirmek.
6. Batılı bilim adamlarının çalışmalarında sık sık gözlemlendiği üzere, kararsızlık söz konusu olan konu ve durumlarda, o alan veya konunun uzmanı olan meslektaşlara da danışmayı ve konu tartışmasını bir alışkanlık durumuna getirmek.

Bu yollarla yapılacak çalışma ve araştırmaların; ses bilgisi, şekil bilgisi, söz dizimi, anlam bilgisi ve hattâ dilin sanata yönelmiş olan retorik vb. konularında karşımıza çıkan sorunları büyük bir güçlüğü uğramadan çok daha kolay biçimde çözüme götürebileceği ve Türkiye Türkçesi gramerlerinin sağlam temellere oturtulabileceği düşüncesindeyiz. Saygılarımızla...